

ВІДГУК

**офіційного опонента доктора економічних наук, професора
Вергуна Володимира Антоновича
на дисертаційну роботу Горбачука Олександра Івановича на тему «Економічна
дипломатія в забезпеченні економічної безпеки держави»,
подану до захисту на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук
за спеціальністю 21.04.01 - економічна безпека держави.**

Актуальність теми дисертаційного дослідження.

Сучасний етап розвитку як окремих держав, так і світової економіки та системи міжнародних економічних відносин характеризується з одного боку, всезростаючим впливом глобалізаційних процесів, науково-технологічної, інформаційної революції, інтенсифікацією зовнішньоекономічних зв'язків, поглибленням регіональної інтеграції, та з іншого - появою нових диференційованих форм взаємодії і взаємозалежності країн, формуванням якісно нових характеристик світового економічного, політичного, інформаційно-комунікаційного простору, загостренням конкурентної боротьби між країнами, регіонами та іншими суб'єктами світового співтовариства, виникненням нових ризиків, викликів і загроз, які значною мірою впливають на безпекові позиції держав, їх міжнародну конкурентоспроможність.

Глобальна економіка початку ХХІ століття відображає асиметрично взаємозалежний світ, різнорівневу інституційну міждержавну взаємодію і суперництво при захисті національних інтересів, забезпеченні економічної безпеки держави та її стійких міжнародних конкурентних позицій. Сучасний розвиток цієї економіки свідчить, що найкращих результатів може досягнути країна, яка максимально ефективно організує свою зовнішньоекономічну діяльність, використовує різноманітні механізми, методи та інструменти, що зміцнюють її позиції у глобальному конкурентному просторі, забезпечують економічну безпеку, сприяють оволодінню новими сегментами міжнародного ринку та збереження позицій на ньому. Дієвою інституцією і водночас інструментом досягнення необхідних компромісів, отримання конкурентних переваг та зміцнення безпекових

позицій держави при одночасній мінімізації негативних наслідків і загроз глобалізації, реалізації національних інтересів і розбудови міжнародного економічного співробітництва виступає економічна дипломатія.

У цьому контексті дисертаційна робота Горбачука О.І., яка присвячена дослідженню процесу забезпечення економічної безпеки держави в умовах глобалізації інструментарієм та механізмами економічної дипломатії, аналізу ролі останньої у зміцненні міжнародних конкурентних позицій України, є актуальною як з теоретичної, так і практичної точок зору.

Дисертаційне дослідження виконано відповідно до плану науково-дослідних робіт ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»», а саме: теми кафедри управління фінансово-економічною безпекою «Забезпечення захисту економічної безпеки держави та суб'єктів господарської діяльності в умовах євроінтеграції України», теми кафедри міжнародних економічних відносин «Стратегічні зміни в міжнародному бізнесі в інформаційному суспільстві», у рамках яких автором розроблено і запропоновано рекомендації щодо диверсифікації функцій, методів і засобів економічної дипломатії з метою посилення економічної безпеки держави, а також пропозиції по підвищенню дипломатичної складової в економічному співробітництві України з державами світового співтовариства, в реалізації її євроінтеграційного вектору розвитку.

***Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень,
висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.***

Викладені у дисертації положення, висновки і рекомендації, які виносяться на захист, мають достатньо високий ступінь теоретико-методологічної, фактичної та емпіричної обґрунтованості. Вони базуються на творчо-критичному застосуванні загальнонаукових і спеціальних методів наукового пізнання, таких як теоретичного узагальнення, єдності історичного і логічного, аналізу та синтезу, системного підходу, групування та класифікації, статистичних, структурно-логічних методів, економ і ко-математичного моделювання та прогнозування. У процесі роботи, над дисертацією автором проаналізовані значна кількість монографічних, періодичних

досліджень вітчизняних і зарубіжних учених, офіційні публікації і аналітичні звіти таких міжнародних організацій як СОТ, МВФ, Світового банку. Джерельною і статистичною базою роботи слугували також нормативно-правові акти України, агреговані дані Державної служби статистики України, Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, Міністерства закордонних справ України, інших міністерств і відомств нашої держави.

Достовірність теоретичних та прикладних результатів дослідження підтверджується довідками про їх впровадження, що отримані від:

Національного Інституту стратегічних досліджень при Президентіві України (довідка № 293/142 від 03.03.2017р.);

Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова (довідка №07-10/171 від 07.02.2017р.);

ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»» (акт від 05.09.2016р.); приватного акціонерного підприємства авіакомпанія «Горлиця» (довідка №25/175 від 09.08.2016р.).

Достовірність та обґрунтованість науково-практичних результатів роботи Горбачука О.І. підтверджується також їхньою апробацією на 9 конференціях, у тому числі 4 міжнародних, присвячених різним аспектам економічної дипломатії та безпеки держави.

Наукова новизна отриманих результатів.

Відповідно до поставленої мети і завдань, на основі значної джерельної (256 посилань) та статистичної бази у дисертаційній роботі обґрунтовано ряд наукових положень, висновків, рекомендацій і пропозицій, які у сукупності становлять наукову новизну, містять нові підходи до вирішення актуальної проблеми економічної науки і практики. Серед найбільш суттєвих результатів дисертації на особливу увагу заслуговують такі:

розроблено концептуальні засади функцій економічної дипломатії у забезпеченні економічної безпеки держави на основі ідентифікації офіційних (урядових) та неофіційних (неурядових) дипломатичних структур з реалізації

завдань інтеграції України у світовий, регіональний та субрегіональний торговельно-інвестиційний простір, покращення іміджу нашої держави у глобальному конкурентному просторі (§ 1.3. с. 49-56; 73-81);

– побудовано багатофакторну мультиплікативну експоненціальну модель, за допомогою якої здійснено дисперсійний аналіз залежності первинних даних і доведено, що основні показники зовнішньоекономічної діяльності України (експорт, імпорт, ПП-результуючі змінні y) в межах 20% залежать від дії 14 -ти досліджуваних інструментів економічної дипломатії (факторні змінні x). Одержані результати слід вважати суттєвими, оскільки вони, крім іншого, повністю відповідають емпіричному закону В. Парето (20:80). Виявлена залежність свідчить про значущий, позитивний вплив інструментів економічної дипломатії на інвестиційно-інноваційну та зовнішньоекономічну складові економічної безпеки, які через прямі та опосередковані впливи на інші складові корегують загальний інтегральний індекс економічної безпеки української держави. Дана модель є універсальною і може застосовуватись у наукових дослідженнях НІСД, аналітичній роботі департаментів і управлінь МЗС, департаментів МЕРТ, економічних відділів посольств України для обчислень, пов'язаних з політико-економічною діяльністю української держави, зокрема, щодо оцінки ефективності української економічної дипломатії (с. 143-146; 159-172).

– розраховано загальний інтегральний індекс української економічної дипломатії як середньозваженої величини, шляхом згортки значень субіндексів експорту, імпорту, ПП. Оскільки сукупний внесок досліджуваних країн у загальний обсяг українського експорту, імпорту та залучених ПП становить $\sim 80\%$, а період дослідження охоплює: для політичних даних 25 років, для економічних 12 років, - отриманий індекс можна вважати універсальним і застосовувати його як еталон в економетричних розрахунках, щодо ефективності української економічної дипломатії (с. 148-152, Додаток Д).

– проаналізовано динаміку щільності зв'язку між дією інструментів економічної дипломатії та показниками результативності зовнішньоекономічної діяльності України за кожен рік усього досліджуваного періоду у відносинах з 28

країнами - головними економічними партнерами. Найсуттєвіший зв'язок виявлено в роботі українських посольств ($\gamma = 0,9$), візитах президентів та візитах високого рівня; чинних угодах; (у середньому $\gamma = 0,8$). Суттєвого зв'язку у роботі спільних міжурядових комісій (СМК) не виявлено (у середньому $\gamma = 0,1$) (с. 159-172).

– Здійснено поглиблений аналіз даних щодо політико-економічних відносин України з 4 країнами Карпатського Єврорегіону: Польщею, Словаччиною, Угорщиною, Румунією. За результатами аналізу позитивний статистично значущий зв'язок між змінними (x) і (y) зафіксовано практично по усіх групах країн і по усіх змінних (x); шляхом вилучення виявлено найоптимальнішу групу країн для подальшого розвитку економічних і політико-дипломатичних відносин на рівні транскордонного співробітництва: Польща, Румунія, Угорщина. З діючих форматів транскордонного співробітництва Карпатський , Єврорегіон і 4+1 є найоптимальнішими і найефективнішими. Доведено, що регіональний і двосторонній рівень міжнародних економічних відносин є найефективнішим у контексті значущості впливу інструментів економічної дипломатії на результативність зовнішньоекономічної діяльності держави і, відповідно, на рівень її економічної безпеки (с. 172-199).

– обґрунтовано необхідність уведення в перелік функціональних складових економічної безпеки України додаткової політико-дипломатичної складової. Вперше запропоновано визначення «політико-дипломатична безпека»; сформовано перелік її індикаторів і порогових значень; роз'яснено, чому в якості переліку індикаторів для цієї складової пропонується прийняти відношення 14-ти факторних змінних розрахованого індексу економічної дипломатії до максимального факторного значення за кожен рік досліджуваного періоду (с. 199-206).

Повнота висвітлення результатів дисертаційного дослідження у авторефераті та опублікованих працях здобувача.

Основні результати дисертаційної роботи Горбачука Олександра Івановича висвітлені в 15 опублікованих одноосібних наукових працях загальним обсягом 5,5

д.а. з них: розділ у колективній монографії, 4 статті у фахових наукових виданнях

України, 2 статті у виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз даних, 9 в інших виданнях у формі тез на міжнародних науково-практичних конференціях.

Кількість, зміст та обсяг друкованих праць відповідають вимогам щодо публікації основного змісту дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 21.04.01 - економічна безпека держави. Проведений аналіз публікацій дозволяє дійти висновку, що вони у повній мірі розкривають основні положення, що виносяться на захист та містять елементи наукової новизни.

Теоретичне та практичне значення отриманих результатів.

Теоретико-методологічні засади дослідження змісту економічної дипломатії, її механізму та інструментарію в забезпеченні економічної безпеки держави, посиленні її міжнародної конкурентоспроможності можуть бути використані в якості основи для подальшого наукового аналізу процесу дипломатичного забезпечення, підтримки і захисту інтересів українських компаній і фірм на зовнішніх ринках, для розробки заходів з боку нашої держави та її інституцій по посиленню зовнішньополітичних, зовнішньоекономічних позицій України, зміцненню її безпекових позицій та іміджу у сучасних світогосподарських процесах.

Окремі положення, висновки і рекомендації автора можуть знайти практичне впровадження в існуючу методіку розрахунку рівня економічної безпеки держави у частині врахування політико-дипломатичної компоненти міжнародних економічних відносин, при створенні спеціальної інституції у структурі МЗС України або Державної служби статистики, яка могла б надавати повну статистичну звітність щодо зовнішньополітичної та зовнішньоекономічної діяльності держави, при розбудові транскордонного співробітництва України з окремими країнами-членами ЄС з використанням механізмів та інструментів економічної дипломатії.

Дискусійні положення та зауваження до дисертаційної роботи.

У цілому позитивно оцінюючи представлену до захисту дисертаційну роботу Горбачука Олександра Івановича, слід відзначити, що окремі її положення, підходи є дискусійними, викладеними дещо фрагментарно, містять певні недоліки і потребують уточнення, більш глибокого дослідження та обґрунтування.

До зауважень, зокрема, можна віднести наступне:

1. Аналізуючи концептуальні засади економічної дипломатії та її ролі в забезпеченні економічної безпеки держави, автор головну увагу зосереджує на з'ясуванні суті економічної безпеки держави, змісту «нової науки екосестейту», категорій «відкрита економіка» (с. 13-28) та «економічна дипломатія» (с.50-56). Проте, поза увагою автора залишаються теоретичні напрацювання вітчизняної і зарубіжної науки, які слугують методологічним підґрунтям здійснення державою зовнішньоторговельної та міжнародної інвестиційної діяльності як факторів її економічної безпеки. Було б доцільно більше уваги приділити сучасним теоріям міжнародної торгівлі (теорема Хекшера-Оліна-Самуельсона, географії міжнародної торгівлі П.Кругмана) та теоріям прямого іноземного інвестування, сучасним підходам до зовнішньоторговельної політики (неопротекціонізм і незалежність) теорії асиметрії в міжнародних відносинах. Крім того, у розділі 1, теоретичні положення дисертації доцільно було ілюструвати більшою кількістю структурно-логічних схем та малюнків. Це сприяло б чіткішому розумінню механізму забезпечення економічної безпеки держави, специфіки економічної безпеки відкритих економічних систем, ролі економічної дипломатії в структурі економічної безпеки держави.

2. У підрозділі 2.2 подано перелік інструментів економічної дипломатії, що був використаний в емпіричній частині дисертації. Ці інструменти можна охарактеризувати як інструменти офіційної економічної дипломатії. Натомість серед великого спектру інструментів неофіційної економічної дипломатії України у переліку представлено лише українську діаспору і зарубіжні громадські організації (с. 129-131). Можливо доцільніше було зібрати та обрахувати дані щодо роботи таких впливових неурядових організацій як ТПП України, УСПП тощо. Це сприяло

б ще більш переконливим результатам дослідження.

3. У підрозділі 3.1 здійснено аналіз динаміки щільності зв'язку між факторними і результуючими змінними за кожен рік досліджуваного періоду (с. 159-172). Але завдання динаміки не лише дослідити тенденцію розвитку цього процесу в часі і виявити позитивну залежність між змінними. В математичному, і економічному розумінні основне завдання аналізу динаміки - прогнозування. Тобто на основі даних відомого періоду, потрібно було виявити характерну тенденцію, щоб здійснити найбільш наближений до реальності короткостроковий прогноз на майбутнє. Однак у дослідженні цього не зроблено.

4. У підрозділі 3.2 для прикладу успішності економічної дипломатії на рівні двосторонніх відносин вибрано Угорщину (с. 184). Можливо доцільніше було дослідити усю групу з 4-х суміжних країн: Польща, Словаччина, Угорщина, Румунія, здійснити аналіз двосторонніх відносин України з кожною з цих країн і вже тоді порівнювати результати аналізу. Або для ширшого розуміння взяти не лише суміжні країни, але й інші країни різного рівня розвитку. Це було б значно важливіше для оцінки дієвості інструментів економічної дипломатії в забезпеченні економічної безпеки держави.

5. У підрозділі 3.3 сказано, що на основі отриманих у ході дослідження теоретичних обґрунтувань та кількісних оцінок сформовано перелік індикаторів політико-дипломатичної складової, здійснено нормування цих значень і розраховано їх вагові коефіцієнти та граничні значення індикаторів (с. 202-206). Але з тексту не зрозуміло, чи визначено характеристичні значення індикаторів. Оскільки це важливі параметри для визначення рівня забезпечення економічної безпеки держави, варто було більш докладно описати метод за яким це було здійснено.

Наведені дискусійні положення і зауваження не змінюють в цілому позитивний зміст роботи та істотно не знижують якість і науково-теоретичний рівень дослідження, а скоріше свідчать про невикористані можливості для подальшої роботи автора у цьому напрямі.

Відповідність дисертації вимогам «Положення про порядок присудження наукових ступенів та присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника».

Дисертаційна робота Горбачука О.І. є самостійним, завершеним науковим дослідженням, виконаним на актуальну тему, яке має не лише теоретичне, а й практичне значення і яке містить обґрунтовані авторські підходи до окремих аспектів проблеми, що аналізується.

Подана до захисту дисертаційна робота написана в науковому стилі, матеріал викладений у логічній послідовності, висновки науково обґрунтовані та підтверджені результатами комплексних емпіричних досліджень і впроваджені у практику діяльності департаментів МЗС, МЕРТ, економічних відділів дипломатичних представництв України, інших державних і громадських організацій різного рівня.

На підставі детального аналізу змісту, структури, обсягу та оформлення дисертаційної роботи Горбачука О.І. на тему «Економічна дипломатія в забезпеченні економічної безпеки держави» вважаю, що вона відповідає вимогам пп. 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 р. (із змінами), а її автор, Горбачук Олександр Іванович, заслуговує на присудження йому наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 21.04.01 — Економічна безпека держави.

Офіційний опонент:

**професор кафедри міжнародного бізнесу
Інституту міжнародних відносин
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
Міністерства освіти і науки України
доктор економічних наук, професор**

В.А. Вергун

